

Karpiński J. J. 1977. *Puszcza Białowiecka*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 52, Warszawa.

Michalik S. 1974. *Wyżyna Krakowsko-Wieluńska*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 81, 181, Warszawa.

Olaczek O., Tranda E. 1990. *Z biegiem Pilicy*. Państw. Wyd. Wiedza Powszechna: 104, 128, 241, Warszawa.

Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin. Dziennik Ustaw nr 41, poz. 214.

Szafer W., Zarzycki K. (red.) 1977. *Szata roślinna Polski*. PWN, 1: 143, 259, Warszawa.

Zarzycki K., Szelağ Z. 1992. *Czerwona lista roślin naczyniowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN: 87-98, Kraków.

Wojewódzki Konserwator Przyrody w Gdańsku (red.) 1996. *Rezerwat przyrody „Piaśnickie Łąki”* – folder. Wyd. Gdańskie.

Lasy Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego ostoją interesującej entomofauny

Trójmiejski Park Krajobrazowy (TPK), utworzony w 1979 r. (o powierzchni 20 104 ha), jest obszarem leśnym – lasy zajmują ponad 90% jego powierzchni. Mimo położenia w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji gdańskiej charakteryzuje je wysoki stopień naturalności. Dotyczy to szczególnie części lasów strefy krawędziowej wysoczyzny Pojezierza Kaszubskiego, w większości bukowych lub mieszanych oraz fragmentów grądów i łągów przystromykowych (por. Garbalewski 1995, Mąkosa 1995). Wyjątkowo urozmaicona polodowcowa rzeźba terenu, status lasów komunalnych części z nich oraz pozytywna presja społeczeństwa spowodowały, że gospodarka leśna nie odcisnęła tu wyraźnego piętna. Dzięki temu pas lasów położonych najbliżej Trójmiasta to drzewostany często zbliżone do naturalnych, zaawansowane wiekowo, dość zasobne w obumierające i rozkładające się drzewa. Lasy takie, jak wynika z dotychczasowej wiedzy, stwarzają korzystne warunki do bytowania gatunków związanych rozwojem z próchniejącym i gnijącym drewnem (saproksylobionty). Towarzyszy im także bogata fauna drapieżców i pasożytów. W opuszczonych chodnikach larwalnych, np. chrząszczy związanych z drewnem, zakładają gniazda liczne drapieżne żądłowki (*Aculeata*), w spróchniałych pniach zimują np. biegacze, trzmiele, osy i różne parazytoidy. Obecność wymienionych (i innych) grup organizmów w tego typu mikrobiotopach jest niezbędna do normalnego funkcjonowania lasu jako ekosystemu.

Niestety, entomofauna lasów okolic Trójmiasta jest bardzo słabo i wybiórczo poznana, co stanowi wyzwanie badawcze dla obecnych i przyszłych pokoleń entomologów. Rozproszone informacje o owadach, często bardzo rzadkich gatunkach, zawierają prace badaczy niemieckich, publikowane w większości na przełomie XIX i XX w. Między innymi dlatego autorzy niniejszej notatki uznali za wskazane udostępnić wyniki wstępnych, sondażowych badań i obserwacji przeprowadzonych głównie w Lasach Sopotkich i Oliwskich (południowa część TPK) wśród wybranych grup saproksylobiontycznej i towarzyszącej entomofauny. Na uwagę zasługuje częste występowanie gatunków próchnozernych muchówek bzygowatych (*Syrphidae*). Do częściej spotykanych należą: *Xylota lenta*, *X. tarda*, *X. nemorum*, *X. sylvarum*, *X. segnis*, *Myolepta luteola*, *Chrysotoxum cautum*, *Ch. arcuatum*, *Ch. bicinctum* i *Ch. festivum*. Warto zaznaczyć, że Timm (1915) podał z Sopotu rzadko spotykane bzygowate: *Xylota curvipes*, *Pocota personata*, *Criorhina ranunculi* i *Hammer-schmidtia ferruginea*.

Z okolic Oliwy, Sopotu i Wejherowa (wg Burakowski i in. 1989) znanych jest kilkanaście rzadko i sporadycznie spotykanych w Polsce ksylobiontycznych chrząszczy z rodziny kózkowatych (*Cerambycidae*). Są to np.: *Anoplodera rufipes*, *A. sexguttata*, *Oplosia fennica*, *Pedostrangalia revestita*, *Ropalopus femoratus*, *Xylotrechus arvicola*. Wszystkie wymienione kózki zalicza się do tzw. ksylobiontów puszczańskich, wymagających do swojego rozwoju obecności okazałych, starych drzew i swobodnego mikroklimatu tworzonych przez naturalne zbiorowiska roślinne (Gutowski 1995). Niezbędne jest podjęcie szczegółowych badań służących potwierdzeniu obecności tych cennych gatunków na tym terenie.

Charakterystyczne dla lasów TPK jest bardzo liczne występowanie, częściej spotykanej w górach i na pogórzu kraju (por. Dominik, Starczyk 1989), również „puszczańskie” ksylobiontycznej kózki – pętłaka pstrokatego *Leptura maculata*. Aktywne w czasie dnia, dorosłe osobniki (*imagines*) tego gatunku spotkać można w enklawach śródleśnych bądź na przyleśnych łąkach, na kwiatostanach roślin zielnych i krzewów, gdzie żywią się pyłkiem, nektarem oraz fragmentami kwiatów (antofilia). Towarzyszą im często inne antofilne kózkowate, jak: *Alosterna tabacicolor*, *Anastrangalia sanguinolenta*, *Brachyleptura maculicornis*, *Clytus arietis*, *Corymbia rubra*, *Leptura quadrifasciata*, *Pachytodes cerambyciformis*, *Pseudovadonia livida*, *Rhagium mordax*, *Stenurella melanura* oraz rzadziej *Anaglyptus mysticus* (D. Graczyk – obser. własne) i *Stenurella bifasciata* (M. Buliński – obser. własne).

Na terenie TPK autorzy stwierdzili występowanie ksylobiontycznych gatunków chrząszczy z rodziny jelonkowatych (*Lucanidae*): kostrzenia *Sinodendron cylindricum* (m.in. rezerwat przyrody „Źródłiska w Dolinie Ewy”), zaklińca *Platycerus caraboides* (m.in. okolice Oliwy) oraz ciółka *Dorcus parallelipedus* (okolice Gdyni – M. Skólski, infor. ustna).

Wśród żądłówek na uwagę zasługuje osa samotnica – kopolka *Eumenes coronatus*, występująca w rezerwacie przyrody „Zajęcze Wzgórze”. Gatunek ten znany jest w kraju z kilku stanowisk (Kowalczyk 1996a). Kilkanaście rzadkich gatunków osy podał z Sopotu Blüthgen (1961), np. *Dolichovespula omissa*, *Eumenes sareptanus*, *Ancistrocerus renimacula*. W wymienionym powyżej rezerwacie stwierdzono także interesujące pasożyty żądłówek: *Leopoldius brevisrostris* – muchówkę z rodziny wysłepkowatych (*Conopidae*), znaną z kilku stanowisk w południowej i środkowej części kraju (Kowalczyk 1996b). Rzadko spotykane trzmiełowki *Volucella inanis* i *V. zonaria* (*Syrphidae*) przypominają wyglądem osy. W gniazdach błonkówek rozwijają się interesujące chrząszcze *Attagenus pantherinus* (*Dermestidae*) i barciel *Trichodes apiarus* (*Cleridae*) oraz żądłowki z rodziny złotolitek (*Chrysididae*) *Omalus violaceus* i *Chrysis austriaca*. Z chrząszczy drapieżnych warto, naszym zdaniem, wymienić okazałego rabieża *Emus hirtus* (*Staphylinidae*).

Specyficzny mikroklimat licznych głębokich, wilgotnych dolin sprzyja występowaniu borealno-górskich gatunków os: *Dolichovespula norvegica* i *Ancistrocerus scoticus* (Blüthgen 1961). Wydaje się, że biotopy takie preferują także gatunki o innym typie rozmieszczenia zoogeograficznego, występujące w Polsce głównie na pogórzach i w górach. Do nich należy obserwowana w leśnictwie Matemblewo (M. Gontarek – obser. własne) oraz w okolicach Gdyni (D. Graczyk – obser. własne) eurokaukaska „puszczańska” kózka ostrokrywka *Oxymirus cursor*.

Owady chronione w TPK są słabo poznane. Banaszak (1982) podał ze wschodniego obrzeża parku 11 gatunków trzmieśli: *Bombus lucorum*, *B. terrestris*, *B. hypnorum*, *B. pratorum*, *B. lapidarius*, *B. hortorum*, *B. ruderatus*, *B. pascuorum*, *B. ruderarius*, *B. sylvorum* i *B. veteranus*. Listę tę uzupełniają: *Bombus distinguendus*, podany z Sopotu przez Timma (1915), oraz *B. subterraneus*, stwierdzony przez autorów na Lysej Górze w Sopocie. Z chronionych chrząszczy biegaczowatych (*Carabidae*) stwierdzono tu: *Carabus intricatus* (rez. „Gałęźna Góra” i okolice Gdyni), *C. coriaceus* (rez. „Kacze Łęgi”), oraz *C. violaceus*, *C. granulatus*, *C. glabratus*, *C. hortensis*. Na pomnikowych bukach w okolicach Wejherowa oraz na lipach niedaleko Doliny Samborowo (M. S. Wilga – obser. własne) obserwowano podlegającego ochronie żuka pachnicę *Osmoderma lassalei*. Chronione motyle odnotowane w TPK to: paź królowej *Papilio machaon* (częściej) oraz mieniak tęczowiec *Apatura iris* (bardzo rzadko), a także wymieniony na „Czerwonej liście...” (Głowaciński red. 1992) rusałka żałobnik *Nymphalis antiopa* (dość często). Należy też wspomnieć o kilku gatunkach żądłówek umieszczonych na wymienionej liście. Są to: grzebacz *Crossocerus cetratus* (rez. „Zajęcze Wzgórze”), trzmielce – *Psithyrus norvegicus* i *P. quadricolor* (ten ostatni podany został przez Timma 1915) oraz osy samotnice – *Odynerus simillimus*, *Euodynerus dantici*, *E. notatus* i *E. quadrifasciatus* (Blüthgen 1961).

Strefa krawędziowa wysoczyzny Pojezierza Kaszubskiego to obszar uznawany od dawna za szczególnie wartościowy przyrodniczo (por. np. Piotrowska 1979, Przewoźniak 1995). Wstępne wyniki obserwacji oraz dane literaturowe dotyczące wybranych grup entomofauny TPK (niektórych saproksylobiontów i grup towarzyszących) potwierdzają jego rangę przyrodniczą oraz wskazują na konieczność dalszej inwentaryzacji owadów, m.in. dla wskazania sposobów ich ochrony przed antropacją.

Jan K. Kowalczyk, Sławomir Zieliński

PIŚMIENNICTWO

Banaszak J. 1982. *Pszczoly (Hymenoptera, Apoidea) polskiego Pobrzeża Bałtyku*. Badania Fizjogr. nad Pol. Zach. 33, C: 7–38.

Blüthgen P. 1961. *Die Faltenwespen Mitteleuropas (Hymenoptera, Diptoptera)*. Abh. Akad. Wiss., Berlin.

Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1989. *Chrzyszczce Coleoptera – Cerambycidae i Bruchidae*. Katalog fauny polskiej 23, 15: 1–312.

Dominik J., Starzyk J. R. 1989. *Ochrona drewna. Owady niszczące drewno*. PWRiL, Warszawa.

Garbalewski A. 1995. *Trójmiejski Park Krajobrazowy*. Maszynopis, Zarząd Parków Krajobrazowych, Gdańsk.

Głowaciński Z. (red.) 1992. *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*. PAN, Zakł. Ochr. Przyr. i Zasob. Natur., Kraków.

Gutowski J. M. 1995. *Kózkowate (Coleoptera: Cerambycidae) wschodniej części Polski*. Prace IBL A, 811: 1–190.

Kowalczyk J. K. 1996a. *Nowe stanowiska interesujących gatunków Eumenidae (Hymenoptera, Vespoidea) w środkowej Polsce*. Wiad. Entomol. 15 (1): 37–42.

Kowalczyk J. K. 1996b. *Nowe stanowiska interesujących gatunków muchówek (Diptera) w Polsce*. Wiad. Entomol. 15 (2): 125–127.

Mąkosza K. 1995. *Lasy łęgowe przystrumieniowe w regionie gdańskim*. Sylwan 6: 109–113.

Piotrowska H. 1979. *Charakterystyka geobotaniczna*. W: *Pojezierze Kaszubskie* (red. Augustowski B.). Ossolineum, Gdańsk.

Przewoźniak M. 1995. *Struktura środowiska przyrodniczego*. W: *Ochrona przyrody w regionie gdańskim* (red. Przewoźniak M.). Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.

Timm P. 1915. *Einige bemerkenswerte Insektenkunde aus dem kreise Neustadt*. Ber. Westpr. Bot.-Zool. Ver. 37: 345–351.